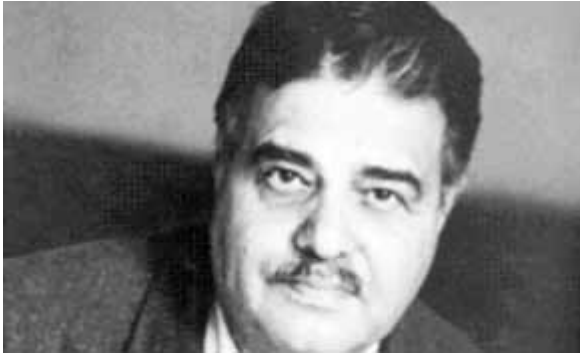

ÂSAF HÂLET ÇELEBİ'NİN ÜÇ RUBAÎSİ

Can ŞEN

-Vefâtının 50. yılında (15 Ekim 1958) Çelebi'ye
rahmet dileyerek...
Unutma bizi ey yüce şâir!-

Rubaî, Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında kullanılan nazım şekillerinden biridir. Rubaînin kelime mânâsı “dörtlü, dörde ait, dörtle ilgili” olup rubailer dört mısradan meydana gelirler. Genellikle aaxa şeklinde kâfiyelenirler, aaaa şeklinde kâfiyelenen rubaîler de vardır ve bunlara “musarra rubaî” adı verilir.

Rubaîler arûzun hezec bahrine ait on ikişer “ahreb” ve “ahrem” kalıplarıyla yazılırlar. Yani rubaînin kendine has 24 vezni vardır. Rubaîde tek bir vezin kullanılabilir gibi her mısra da ayrı ayrı vezinler de kullanılabilir. Genel olarak birinci, ikinci ve dördüncü mısralar aynı vezinle, üçüncü mısra farklı bir vezinle yazılır. Üçüncü mısran diğerlerine göre farklı bir vezinle yazılması ve kâfiyelenmesi ahengi ve mânâyı kuvvetlendirir. Cumhuriyet devrinde bu şekil özelliklerine uymayan rubaîler de yazılmıştır.

Rubaîlerde genellikle felsefî, hikemî, ahlâkî düşünceler işlenir. Uzun uzun anlatılabilecek böyle konuların dört mısraa sığdırılması şiirin yoğunluğunu ve etkisini artırır, düşünceyi daha ilgi çekici bir hâle getirir. Bu yüzden rubaîler yüzyıllardır sevilerek yazılmakta ve okunmaktadır.¹

Rubaînin en önemli özelliği konunun orijinal bir şekilde işlenebilmesidir:

“Rubaîde okuyucu, şairin filozof kimlik ve kişiliğini sezebilmektedir. Yoksa daha önce başkaları tarafından birçok kez tekrarlanmış düşünceleri yeniden dile getirmeye çalışmak, şairin rubaî yazmadaki kabiliyetsizliğini, zayıflığını, fikir üretme tembelliğini ortaya koyar. Ayrıca şair, daha önce bilinen bir düşünceyi tekrarlamış olsa bile bunu kendine özgü yeni, orijinal imgeler üreterek ortaya koyabilmelidir.”²

¹ Rubaî ile ilgili bu bilgiler Nurullah Çetin'in “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Rubaî” adlı eserinde özetlenmiştir (Hece Yayınları, Ankara 2004, s. 9-17)

² Çetin, a.g.e. s.11

Cumhuriyet döneminde rubaî yazan şâirlerimizden birisi Âsaf Hâlet Çelebi'dir (1907-1958). Âsaf Hâlet 1938 yılında “Cüneyd” şiiri yayımlanana kadar arûzla şiirler yazmışsa da bu tarihten sonra her türlü kalıptan uzaklaşmış ve kendine özgü bir şiir iklimi oluşturmuştur. Vefâtından bir ay sonra ise şâirin eşi Nermin Çelebi(ler) Yeditepe dergisine yayımlanmamış dört şiirini vermiştir. Bu dört şiirden üçü klâsik kurallara bağlı rubaîlerdir.³ Türk şiirindeki yerini ölçsüz yazdığı ve farklı bir imge dünyasına sahip şiirleriyle edinen Çelebi'nin sonradan neden arûza döndüğü meçhuldür. Bu konuda Bilal Kırmımlı şöyle demektedir:

“Ömrünün sonlarına doğru, tekrar, birkaç tane de olsa, belirli bir nazım şekline uyan, vezinli kâfiyeli şiir yazmasının sebeplerini tam olarak bilemiyoruz. Fakat son zamanlarında, eşine ve bazı arkadaşlarına, şiirde yeni bazı şeyler, bir atılım yapacağını söylemiştir. Belki de yapacağı bu yeni atılımında, bir zamanlar şiddetle karşı çıktığı şekil, vezin, kâfiye ve bazı edebî sanatlarla bakışını Orhan Veli gibi, değiştirecekti. Bu konuda kesin bir şey söylemeyi mümkün kılacak herhangi bir bilgiye ulaşılmış değildir. Fakat yazdığı rubaîler ortadadır.”⁴

Çelebinin rubaîye ilgi gösterdiği bilinmektedir. Çelebi'nin “Seçme Rubaîler” adlı bir rubaî antolojisi ve “Ömer Hayyam” adlı bir monografisi vardır. Bu eserinde Çelebi, Hayyam'ın 400 rubaîsini Türkçeye çevirmiştir.⁵ “Molla Câmî'nin Rubaîleri” adlı mühim bir makalesi de vardır.⁶ Ayrıca Çelebi 1940 yılında kendisiyle yapılan bir mülâkatta rubaîler yazdığını belirtmiştir.⁷ Şâirin 1940 yılında rubaîler yazdığını söylemesi, fakat vefâtından sonra sadece üç rubaîsinin yayımlanması bize yazdığı rubaîleri sonradan beğenmeyerek imha ettiğini ya da vefâtından sonra diğer rubaîlerinin kayb olduğunu düşündürmektedir. Biz, bu yazımızda şâirin elde bulunan üç rubaîsini şekil ve içerik bakımından tek tek inceleyeceğiz.⁸

³ Asaf Hâlet Çelebi, Bütün Şiirleri, Hazırlayan: Selahattin Özpallabıyıklar, YKY, İstanbul 2004, s. 88. Yazımızda yapacağımız alıntılarda vereceğimiz sayfa numaraları bu baskıdandır.

⁴ Bilal Kırmımlı, Âsaf Hâlet Çelebi, Şûle Yayınları, İstanbul 2000, s. 72

⁵ Kırmımlı, a.g.e. s. 62, 65

⁶ Bakınız: Asaf Hâlet Çelebi, Bütün Yazıları, Hazırlayan: Hakan Sazyek, YKY, İstanbul 2004, s. 30-33

⁷ Hikmet Feridun, “Âsaf Hâlet Çelebi Kimdir?” Yedigün, sayı: 406, Kânunuevvel 1940; Bütün Yazıları içinde bakınız s.540

⁸ Farsçaya ileri derecede hâkim olan Çelebi'nin “Lamelif” kitabının ilk baskısında bu şiirin altında bir de Farsça

1. Rubaî: “Anlar”

Bir aynada bambaşka cihanlar gördüm
Geçmiş gelecek bir sürü cânlar gördüm
Bazan da zamanlarla geçen ömrümde
Bir asra sığarmış gibi ânlar gördüm (s. 88)

Bu rubaî mef û lü / me fâ î lü / me fâ î lün /
fâ (- - . / . - - . / . - - - / -) vezniyle yazılmıştır. “-
lar gördüm” redif, “-ân-” zengin kâfiye olarak
kullanılmıştır.

Şâir bu rubaîsinde “bir aynada bambaşka
cihanlar” gördüğünü söylemektedir ki bu mısraın
açılığa kavuşması için Çelebi’nin diğer şiirlerine
de bakmak gerekmektedir. Bu konuda Çelebi
şöyle demektedir: “(...) Yeni şiirlerimden birinin
bir yerinde şüpheye düşen olursa eski şiirlerime
bakar, bulur, anlar. Çünkü bütün şâirlerin
gerçekte tek bir şiirleri vardır. Bize ayrı ayrı
sunulanlar o bir tek şiirin parçalarıdır.”¹

Bu açıdan Çelebi’nin şiirlerine tekrar
baktığımızda “Ayna” şiirinde benzer bir
kullanımla karşılaşırız:

“bana aynada bir sûret göründü
benden başkası
bilmem memleket-i çinden midir
ya mâçinden mi” (s.27)

Şâir aynadaki sûrete kim olduğunu sorar ve
onu Çin padişahının kızı olduğunu öğrenir. Şâir
onun aynadan çıkmasını ister, ona dokunmak
istemektedir. Fakat kız menfi cevap verir:

“bana çîn padişahının kızı
gelemem
dedi

ancak bir gün
hayalin gibi seni de
bu aynanın içine alıp
kaybolacağım”

Bu şiiri hakkında Çelebi şöyle demektedir:
“Bazen ölümün karşısında bile masallarındaki
Çin Padişahının kızı ortaya çıkar ve beni

rubâisi bulunmaktadır: “Der bâğ meyân-ı çemenî hâhem
hüft / Der zîr-i gül ü yâsemenî hâhem hüft / Dür ez heme
endîşe vü efkâr demî / Bîrûn cüdâ ez mâ vü menî hâhem
hüft” Bu rubainin Prof. Dr. Mehmet Kanar tarafından
yapılan tercümesi şöyledir: “Uyuyacağım bahçede, çayırlar
arasında. / Uyuyacağım gültün, yaseminin altında. / Uzak
kalıp bir an her düşünceden, tasadan / Uyuyacağım sıyrılıp
ben, biz davasından” (Bütün Şiirleri, s.76) Bu rubaîyi hem
Farsça olması, hem de inceleyeceğimiz üç rubaîden anlam
olarak farklı olması dolayısıyla çalışmamızın dışında
bıraktık.

¹ “Asaf Hâlet Çelebi ile Bir Konuşma” Akşam, sayı:12586,
19 Ekim 1953, “Bütün Yazıları” içinde bakınız s.487

aynaların içinden geçirerek masalların çok
olduğu ölüm diyârlarına götürür.”²

Bu şiiri ve şâirin açıklamasını göz önüne
alarak rubaîde geçen “bambaşka cihanlar”ın bir
ölüm ülkesi ya da ahiret olduğunu söyleyebiliriz.
Kabil Demirkıran’ın yorumuna göre Çin
padişahının kızı da ölümü temsil etmektedir.³
Şâir bu rubaîsinde vefâtının yaklaştığını
hissetmiştir. Vefâtında sonra rubaîleri ile birlikte
yayımlanan “Rüyalar” şiirinde ayna imgesi yine
ortaya çıkar ve Çin padişahının kızı şâiri çağırır:

“Aynalar görürüm
aynalarda rüyalar
bütün bahçeleri
kuşlarıyla
silinir

(...)

Aynalardan beni çağıran kız
bir daha göründü
işaret ediyor
bitir rüyalarımı da gel
diyor” (s. 89)

Rubaînin ikinci mısraı “hayatın film şeridi
gibi gözünün önünde geçmesi” deyimini
çağrıştırmaktadır. Şâir artık vefâtının
yaklaştığından emin bir hâlde ömrünün geçen
günlerini düşünmektedir. Şâir hayatını dolu dolu
yaşamıştır, onun ömründe bir asra sığabilecek
kadar geniş ve büyük olaylar olmuştur. Neşeli bir
mizaca sahip olan Çelebi’nin bir asra sığabilecek
kadar geniş olan anlarının neler olduğunu
maalesef bilemiyoruz. Bunlar belki keder, belki
de neşe veren hatıralardır.

2. Rubaî: Rüyalar

Her gün görülenler karışık bir rüya
Rüyalar içinden görünen bir dünya
Biz her şeyi olmuş gibi seyredemeyiz
Rüyalar içinden görünürken dünya (s. 88)

Bu rubaînin 1. 2. ve 4. mısralarının vezni
mef û lü / me fâ î lü / me fâ î lün fâ (- - . / . - - . /
. - - - / -); 3. mısraın vezni ise mef û lü / me fâ î
lü / me fâ î lü / fa ûl (- - . / . - - . / . - - . / . -)
dür. “-ya” zengin kâfiye olarak kullanılmıştır. Lâtin
harfleriyle yazılışına göre tam kâfiye olarak
görünse de Arap harfleriyle kâfiyeli kelimelerin
yazılışında “a”nın uzun olduğu görülür (ا). Bu
da zengin kâfiye oluşturur.

² “Benim Gözümle Şiir Davası-5: Şiirde Ruh Ânı”, “Bütün
Yazıları” içinde bakınız s. 167

³ Kabil Demirkıran, “Asaf Hâlet Çelebi’de Masallar ve
Düşler”, Türk Edebiyatı, sayı:410, Aralık 2007, s. 26

Bu rubaîde bir belirsizlik havası hâkim. Şâire görülenler bir rüyadır ve rüyada görülenler kesinlikten uzaktır. 3. ve 4. mısralarda bu düşünce var. Rüyaların sisli atmosferi altında gerçekliği yakalamak mümkün değildir. Bu belirsizlik havası şâirin vefâtından sonra yayımlanan ve bu rubaî ile aynı adı taşıyan şiirinde de vardır:

“Her gün
karışık rüyalar görürüm
sincabî uykularda
hayaller belirir
kaybolur

(...)
Uyanıklığımı ayıramıyorum
uykulardan
karışık rüyalar içindeyim
ömrümün uykusunda” (s. 89)

Bu karışıklık ve belirsizlik şâire ölümün yaklaştığını hissettirir. “Rüyalar” şiiri şöyle bitmektedir:

“Rüyaların sonu geliyor galiba
Uyanılmaz uykulara dalmak istiyorum.” (s. 89)

3. Rubaî: Müsterek Hâl Tercümesi

Ömrünce hayal kurdu hayaller geçti
Binlerce masallarla misâller geçti
Çırpındığı uğurda visâller geçti
En son tükenip ömrü bu hâller geçti (s. 88)
Mef û lü / me fâ î lü / me fâ î lün fâ (- - . / .
- - . / . - - - / -) vezniyle yazılmış olan bu rubaî
aaaa şeklinde kâfiyelenmiş bir musarra rubaîdir.
Şiirde “-ler geçti” redif, “-âl-” zengin kâfiye
olarak kullanılmıştır.

Çelebi'nin diğer iki rubaîsinde gördüğümüz yaklaşan ölümü hissetme, bu rubaîde daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Rubaînin başlığından bu şiiri şâirin eşine yazdığı düşünülebilirse de rubaîde “visâl” kelimesinden başka bunu düşündürecek bir iz yok.

İnsan ömrü boyunca hayâller kurar, pek çok olay yaşar, emellerine kavuşmaya çalışır, ama ölümle beraber bunların hepsi son bulur. Ömrün tükenmesi zorluklarla dolu çetrefilli hayatın bitmesi demektir. Ölümle beraber her şey geride kalır.

Çelebi, yaklaşan ölüm hissini anlattığı bu üç rubaîsinde diğer şiirlerinde olduğu gibi orijinal imgeler kullanmış ve sıradanlığa düşmemiştir. Belli kalıplar içinde yazılan rubaînin kuralları şâiri zorlamamış, her zamanki kendine has üslûbunu kullanmasını engellememiştir. Bu durum Âsaf Hâlet Çelebi'nin şiire olan hâkimiyetini gösteren bir delildir.

Şiir:

MARMARA MANZARASI

Pınar ÖZTÜRK

Seni hayal ederken
Geçerdin önünden
Buharlı camlarının ötesinde
Yosun evimin
Gittikçe daha küçülen cüssen
Dalgalar arasında gözden kaybolurdun

Ben
İzinin peşinde uçuşan
Bir deniz kuşu gibi
Çıplak ve beyaz kanatlarıma
Çizerdim hasretini
Denizi ve rüzgârı sırtımda taşıyıp

Hayalinin gölgesi gözlerime düşerdi
Güneydoğudan buz gibi
Poyraz eserken içime
Sana rastlayabilmek umuduydu rotam
Yüzüme ihtimal duası sürerek
Geçerdin sen camlardan

Nemli bayrağı ile
Bir şilep olurdu bazen
Poyrazı delen
Yorgun krank mili
Seni izledikçe
O geçerdi gözlerimden
Ağır ve sessiz bir zaman gibi
Pervaneleri
Gözlerimi parçalayan ağlamaklığım

Sen giderdin camlarından
Yosun evimin
İzin maviye düşerdi
Bense o şilebin
Kıçına takılan
Serseri, âşık bir
Deniz kuşu olurdu
Kanatlarımda çizili manzaralarda
Hasret yükü taşımakla yorulurdum
Seni hayal ederken